

Стан та перспективи нарощування морського потенціалу України в контексті становлення її як морської держави

Досліджено особливості формування морського потенціалу України в контексті становлення її як морської держави. Вивчено складники морського потенціалу держави, особливу увагу приділено аналізу вуглеводневих запасів українського шельфу Чорного й Азовського морів. Розглянуто стан та перспективи видобутку вуглеводнів на українському шельфі Чорного й Азовського морів. Проаналізовано проблемні питання видобутку вуглеводнів українського шельфу Чорного й Азовського морів та шляхи їх подолання. Досліджено особливості розвитку морської галузі України як важливої складової частини її морського потенціалу. Проаналізовано проблемні питання функціонування морської галузі України, що негативно впливають на становлення її як морської держави, визначено шляхи подолання цих проблемних питань.

Ключові слова: морський потенціал, вуглеводневі ресурси, шельф Чорного та Азовського морів, нафта, газ, Україна, ДАТ «Чорноморнафтогаз».

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі становлення України як суверенної європейської країни особливого значення набуває фактор утвердження її як дієздатної морської держави. Це зумовлено низкою тенденцій і глобального, і внутрішнього характеру. Серед глобальних тенденцій слід виокремити такі: зростання обсягів світової морської торгівлі, яку вважають найбільш дешевою, комфортною та доступною; регіоналізація міжнародної економічної діяльності, формування нових міжнародних економіко-політичних об'єднань, які намагаються здійснювати спільну митно-тарифну політику; зростання значення регіональних (локальних) транспортних комплексів, а також роль інтермодальних (змішаних, або тих, що виконуються не менш ніж двома різними видами транспорту з укладанням одного договору) перевезень, міжнародних транспортних коридорів, а також внутрішніх водних шляхів у транзиті вантажів; зростання ролі морських ресурсів у світовій економіці; суттєві зміни на світовому ринку морської робочої сили, які, у свою чергу, призводять до зміни на ринку освітніх послуг, пов'язаних із підготовкою фахівців морських професій; зростання конкуренції між державами Чорноморсько-Азовського басейну, що зумовлене не лише економічними, але й політичними факторами. Тому, враховуючи вищезазначені тенденції, питання нарощення власного морського потенціалу є важливим і актуальним на сучасному етапі становлення і розвитку України як активного суб'єкта міжнародних морських відносин, формування її як морської держави загалом.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Дослідженням особливостей формування морського потенціалу України в контексті становлення її як морської держави займалися такі вчені, як О. М. Котлубай [3], Ю. В. Макогон [4], А. О. Філіпенко [7] та ін. У своїх працях вони розглядали складові частини морського потенціалу держави, особливу увагу приділяючи сучасним та перспективним запасам вуглеводневих ресурсів на українському шельфі Чорного й Азовського морів.

На особливу увагу заслуговує праця О. М. Котлубая «Стратегія розвитку України як морської держави» [3], у якій він глибоко аналізує енергетичний потенціал Азовського й Чорного морів і вказує на важливість формування відповідної морської політики нашої держави стосовно його освоєння. А. О. Філіпенко у своїй праці «Стратегічні пріоритети розвитку України як морської держави» [7] розглядає проблемні питання, пов'язані з видобутком вуглеводнів на українському шельфі Чорного й Азовського морів, а також вказує на шляхи їх подолання.

Не дивлячись на всю важливість проблеми формування та нарощення морського потенціалу України в контексті становлення її як морської держави, ця тема недостатньо досліджена у вітчизняній науці. Відсутнє комплексне політико-географічне дослідження цього питання. Залишаються нерозв'язаними багато проблем, які пов'язані із забезпеченням належних умов формування та нарощення морського потенціалу держави, а також шляхів їх подолання. Важливо відзначити, що тема досліджується переважно в інформаційному режимі на сторінках періодичної преси, що зумовлює потребу узагальнення та проведення її більш глибокого аналізу.

Мета статті – дослідити стан та перспективи нарощення морського потенціалу України в контексті становлення її як морської держави.

Основні завдання, які розв'язували в процесі дослідження:

- дослідити особливості формування морського потенціалу України в контексті становлення її як морської держави;
- вивчити складові частини морського потенціалу держави;
- розглянути стан та перспективи видобутку вуглеводнів на українському шельфі Чорного й Азовського морів;
- проаналізувати проблемні питання видобутку вуглеводнів українського шельфу Чорного й Азовського морів і шляхи їх подолання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Морський потенціал України – це сукупність природних ресурсів і надбань людини, які використовують у процесі провадження морської діяльності в інтересах українського народу в галузі морського транспорту, суднобудування, кораблебудування, судноремонту та рибного господарства, наукової та експериментально-дослідної бази, і система підготовки та перепідготовки фахівців для цієї галузі всієї світової спільноти, Військово-Морських сил Збройних сил України і Морської охорони держ-прикордонслужби [4].

Україна має вихід до Чорного й Азовського морів, а стратегічно важливими в межах цього регіону є його ресурсний та транзитний потенціали.

На думку деяких експертів, український шельф Чорного й Азовського моря, площа якого становить 133,7 тис. км², може повністю забезпечити потреби нашої країни в газі і частково – у нафті. За даними державної служби геології та надр України, потенційні запаси енергоресурсів (нафта і природний газ) на українському шельфі Чорного моря оцінюються у 2,3 млрд т умовного палива (еквівалент 2,3 трлн м³), що становить близько 40 % усіх енергетичних запасів нашої країни. Ці запаси розподіляються так: північно-західний шельф – 604,1 млн т умовного палива (т у. п.); глибоководна западина Чорного моря – 346,0 млн т у. п.; прикерченський шельф – 257,0 млн т у. п.; акваторія Азовського моря – 324,8 млн т у. п. Решта менш масштабних запасів відкрита в інших частинах українського шельфу Чорного й Азовського морів. Значні запаси енергоресурсів відкриті на площі Килима (250–485 млрд м³ природного газу), Скіфській ділянці (35 млрд м³ газу та 25–60 млн т нафти), структурі Нахімова (29 млрд м³ газу), структурі Корнілова (35 млрд м³ газу), структурі Ахіба (6,7 млн т у. п.) [5].

У районі північно-західного шельфу Чорного моря відкрито вісім газових і газоконденсатних родовищ – Голицинське, Південно-Голицинське, Штормове, Архангельське, Шмідта, Кримське, Одеське, Безіменне, з яких розробляються п'ять. На Азовському морі в межах українського сектору відкрито шість газових родовищ, із яких у розробці – три. Названі родовища розвідані на глибинах моря до 120 м, проте переважна більшість запасів вуглеводнів залягає в глибоководній частині шельфу Чорного моря, починаючи з глибин понад 800 метрів. За оцінками експертів, запаси енергоносіїв на українській ділянці шельфу Чорного моря розвідані лише на 4–5 %. Аби провести повну розвідку хоча б третини вуглеводневих покладів у Чорному морі, потрібно 5–7 років та багатомільярдні інвестиції [3].

Проте єдиною українською компанією, яка здатна здійснювати увесь комплекс робіт щодо розвідки і видобутку енергоносіїв на морському шельфі, є ДАТ «Чорноморнафтогаз». Підприємство веде розробку родовищ лише на глибині моря, що не перевищує 70 м. Сьогодні воно має лише дві самопідймальні плавучі бурові установки (СПБУ), виготовлені в 70-х рр. минулого століття. Близьким часом передбачається придбання нових СПБУ, що дасть змогу «Чорноморнафтогазу» вийти на глибини моря до 120 метрів та бурити свердловини до 9000 метрів.

Нині на балансі ДАТ «Чорноморнафтогаз» нараховують 17 родовищ, із яких 11 – газових, 4 – газоконденсатних і 2 – нафтових. У розробці перебувають три газоконденсатні (Голицинське, Штормове, Фонтанівське), шість газових (Архангельське, Стрілецьке, Джанкойське, Задорненське, Східно-Казантипське, Північно-Булганацьке) й одне нафтове (Семенівське) родовища [8].

Згідно з п'ятирічним планом діяльності, ДАТ «Чорноморнафтогаз» планує в період із 2012 до 2015 р. розпочати видобуток нафти і газу на двох ділянках, щоб довести у 2015 р. видобуток газу до 1,5 млрд м³ і нафти – до 306,8 млн т. Відповідно до Програми розвитку до 2020 р. ДАТ «Чорноморнафтогаз» планує довести річний видобуток газу до 8,1 млрд м³, нафти і конденсату – до 1,9 млн т. Планується повністю забезпечити Крим природним газом і постачати його в південні області України [1].

Однак фінансування діяльності ДАТ «Чорноморнафтогаз» залишається вкрай незадовільним. Наприклад, у 2008-му воно склало 4,8 млн грн, у 2009-му – 7,9 млн грн, у 2010-му – 5,3 млн грн, тоді як вартість лише однієї розвідувальної свердловини на Суботинському родовищі становить близько 140 млн грн. Як зазначає керівництво ДАТ «Чорноморнафтогаз», економічно необґрунтована ціна на видобуті на українському морському шельфі енергоносії, постійно зростаюче податкове навантаження, насамперед рентних платежів, вкрай недостатнє бюджетне фінансування геологорозвідувальних робіт і висока вартість спеціальних дозволів на користування надрами не залишають ДАТ «Чорноморнафтогаз» власних інвестиційних ресурсів для розвитку [7].

Видобуток вуглеводнів на глибоководних ділянках є надзвичайно капіталомістким і ризикованим процесом. А серед найбільших проблем, які перешкоджають освоєнню та розвитку українського морського шельфу, можна виокремити такі: не виробляються або не закуповуються в достатній кількості плавучі платформи (СПБУ) для розвідки і видобутку енергоресурсів на морському шельфі; не вистачає спеціальних суден і платформ для супроводу буріння та експлуатації свердловин, а також для прокладання морських трубопроводів; недосконалою є «Програма освоєння вуглеводних ресурсів українського сектору Чорного та Азовського морів», затверджена постановою Кабміну від 17 вересня 1996 р. № 1141; не виконується досі рішення РНБО від 16 травня 2008 р. «Про розробку Комплексної програми видобутку вуглеводнів на шельфі Чорного й Азовського морів»; майже щорічно змінюється порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами, процедура отримання яких надто складна й у фінансовому сенсі надто дорога; ліцензії на розробку родовищ та видобуток нафти і газу на шельфі передаються від державних структур приватним фірмам, а держава від цього не отримує відповідних фінансових відшкодувань за витрати бюджету на розвідку, буріння та облаштування свердловин; розвідка та експлуатація родовищ нафти і газу залишаються непрозорими: дані про поклади, їх розробку, собівартість, кількість свердловин та їх власників, обсяги видобутих енергоресурсів та ціну їх реалізації здебільшого залишаються прихованими для суспільства; у державного підприємства державні і приватні структури купують газ за ціною 300–500 грн за тис. м³, а продають споживачам за ціною імпортного російського газу; згідно з українським законодавством з експлуатаційних свердловин сплачується податок, а з розвідувальних – не сплачується, проте зафіксовані непоодинокі випадки, коли впродовж тривалого часу свердловини формально числяться розвідувальними, хоча насправді там відбувається видобуток енергосировини; чинником стримування розвитку морського нафтогазовидобування є його висока капіталомісткість, що повною мірою враховується при формуванні державної політики у сфері ціноутворення, оподаткування і побудови дозвільної системи [6].

Також Україні сьогодні важливо не стільки зробити проект освоєння шельфу максимально дешевим, скільки знайти тих партнерів, які зможуть максимально швидко, на високому технологічному рівні його реалізувати. Оскільки лише потужні компанії світового рівня володіють достатніми фінансовими і технічними ресурсами для розвідки та видобутку енергоносіїв на морському шельфі, найвигіднішим буде залучення таких компаній, що мають досвід, передові технології, уміння динамічно вести проекти.

Щоб створити конкурентне середовище на українському енергетичному ринку і не допустити монополії певних компаній, уряд України має залучати якомога більше іноземних інвесторів до освоєння українських шельфових енергоресурсів шляхом проведення прозорих тендерів. Водночас слід нарощувати власний науково-технічний потенціал і виробництво, щоб кількість іноземних компаній на українському енергетичному ринку в перспективі не перевищувала кількості національних. Саме спільні проекти провідних світових нафтогазових та українських компаній (державних і приватних) можуть забезпечити значне збільшення розвіданих запасів вуглеводнів та їх видобуток.

Також жодна іноземна нафтова компанія не підпише угоди без гарантованого захисту законодавчими нормами, які забезпечать економічну та юридичну стабільність умов договору з моменту його підписання і протягом усього терміну дії.

Законодавчі акти України, які регламентують освоєння вуглеводневих ресурсів на морському шельфі, – це: 1) Кодекс України «Про надра» від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР; 2) Закон України «Про нафту і газ» від 12 липня 2001 р. № 2665-III; 3) Закон України «Про рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат» від 5 лютого 2004 р. № 1456-IV; 4) Енергетична стратегія України на період до 2030 р.; 5) Національна програма «Нафта і газ України до 2010 року»; 6) Програма

диверсифікації джерел постачання нафти в Україну на період до 2015 року та ін. [9]. Проте вищезазначена нормативно-правова база є недосконалою і не відповідає сучасним вимогам, що призводить до втрати інвестиційної привабливості українських шельфів, формування непрозорого енергетичного ринку, виникнення конфліктних ситуацій та розбіжностей між державою та інвестором і в кінцевому рахунку – до гальмування процесу освоєння українського шельфу. Основна проблема полягає в невідповідності і суперечливості положень великої кількості законів, які безпосередньо чи опосередковано регулюють процес освоєння українського шельфу Чорного й Азовського морів. Тому терміново потрібно внести зміни в деякі закони, що регулюють освоєння морського шельфу України, а саме: повернути в Закон «Про угоди про розподіл продукції» положення про стабільність основних умов договору, яке було вилучене в процесі його доопрацювання; внести зміни в статтю 7 Закону «Про трубопровідний транспорт» і зняти заборону з державних компаній на розпорядження власним майном; внести зміни до Закону «Про угоди про розподіл продукції», які дадуть змогу визначити ДАТ «Чорноморнафтогаз» як уповноважену державою сторону; для уникнення суперечливого тлумачення норм законодавства та удосконалення регулювання механізму діяльності в нафтогазовому секторі прийняти нову редакцію «Кодексу про надра», адже чинна редакція застаріла і не узгоджується з іншими ключовими законами, зокрема «Про нафту і газ» та «Про угоди про розподіл продукції» [2].

Сьогодні уряд України лише намагається залучити деякі іноземні компанії до освоєння українського шельфу Чорного моря, прикладом можуть стати російський державний концерн «Газпром» і російська приватна компанія «Лукойл». У січні 2012 р. дочірня компанія «Газпрому» «Gazprom International» та НАК «Нафтогаз України» прийняли рішення про створення спільного підприємства для освоєння українського шельфу Чорного моря в районі структури «Палласа», розміщеної на морському кордоні України та Росії в північно-східній частині Чорного моря. За деякими даними, розвідані ресурси цієї структури складають від 250 до 485 млрд м³ природного газу. Компанія «Gazprom International» має необхідні технічні засоби і фінансові ресурси для реалізації цього проєкту і досвід розробки шельфу на Сахаліні і в Баренцовому морі. Для освоєння структури «Палласа», уряд України має виділити близько 48 млрд грн (6 млрд дол. США) [10].

Паралельно в уряді України розглядається можливість залучення близької до російської влади компанії «Лукойл» (Lukoil Overseas Holding Ltd.) для спільного освоєння трьох родовищ – Одеського, Безіменного і структури Суботіна. На освоєння цих родовищ Кабмін України має виділити 16 млрд грн (2 млрд дол.). Компанія «Лукойл» має досвід розвідки і видобутку енергоносіїв у Каспійському і Балтійському морях, а також на шельфах Румунії, Гани і Кот-д'Івуару, де вона співпрацює з компанією «Vanco Energy» [5].

Деякі українські експерти вважають, що «Газпром» і «Лукойл» швидше зацікавлені в тому, щоб затримати освоєння українського шельфу Чорного моря, ніж інвестувати розвідку і видобуток енергоносіїв на ньому, тим більше що для глибин понад 300–400 м ні «Газпром», ні «Лукойл» не мають відповідних технологій. Проте співпраця із цими компаніями може позитивно вплинути на подальше ведення двосторонніх добросусідських відносин між Україною та Росією, пришвидшити процес формування транскордонного співробітництва в межах Азовського та Чорного морів.

Також нещодавно НАК «Нафтогаз України» підписала з італійським концерном «ENI S.p.A.» угоду про співпрацю у сфері освоєння надр у глибоководній частині Чорного моря. Концерн «ENI S.p.A.» має 78 платформ в Адріатичному морі і веде діяльність у 70 країнах світу. Переговорний процес ведеться і між НАК «Нафтогаз України» та бразильською компанією «Petrobras», яка входить до числа світових лідерів у сфері видобутку енергоносіїв на морському шельфі. Кілька років тому компанія розпочала роботи в Чорноморському басейні на турецькій частині шельфу. Переговори також ведуться з компаніями «Korea Resources Corporation», «ТНК-ВР», «Royal Dutch Shell Group», «Chevron», «Exxon Mobil», «Техасо», «Regal Petroleum», «Cadogan Petroleum», «Hunt Oil Company», «OMV», «Gas de France2», «RWE Dea AG» та ін. [3]. Проте ці переговори поки що не завершилися допуском згаданих компаній до участі в тендерах. Для залучення інвесторів Україна пропонує найперспективнішу Прикерченську ділянку, загальна площа якої становить 12,96 тис. км², глибина моря в її межах – від 70 до 2000 м. Щільність ресурсів вуглеводнів, за попередніми оцінками, становить 30 тис. т нафтового еквівалента на 1 км².

Для України сьогодні важливо не стільки зробити проєкт розробки шельфу максимально дешевим, скільки знайти тих партнерів, які зможуть максимально швидко, на високому технологічному рівні його реалізувати.

Також аналіз політики взаємодії чорноморських держав та іноземних компаній, які залучають для розвідки і видобутку енергоносіїв на морському шельфі, свідчить, що для запобігання монополізації на базі кількох найбільш потужних і досвідчених компаній, як правило, створюється тимчасова (на термін дії контракту або угоди) транснаціональна оперативна група компаній (концерн), куди як координатор входить провідна національна компанія тієї чи іншої чорноморської країни. Частка участі національної компанії в розподілі продукції залежить від її можливостей і коливається від 10 до 50 %. Зазвичай, національний представник також контролює виконання іноземними компаніями їхніх зобов'язань, угод і контрактів, зокрема щодо сплати податків, відповідності робіт екологічним вимогам, недопущення монополізації з боку окремих учасників оперативної групи. Така діяльність національних компаній дає змогу їм набути відповідного досвіду і, за наявності достатнього фінансування, проводити самостійну діяльність із розвідки, видобутку, транспортування, переробки і продажу енергетичної продукції на внутрішньому або зовнішньому ринках. На наш погляд, у ролі координатора майбутньої транснаціональної оперативної групи компаній, що діятиме на континентальному шельфі України, могло б виступити ДАТ «Чорноморнафтогаз».

Висновки й перспективи подальших досліджень. Нарощення морського потенціалу України є однією з важливих передумов формування її як морської держави. Одним зі складників морського потенціалу України є її вуглеводневі ресурси українського шельфу Чорного й Азовського морів. Потенційні запаси енергоресурсів (нафта і природний газ) на українському шельфі Чорного моря, площа якого становить 133,7 тис. км², оцінюють у 2,3 млрд т у. п. (еквівалент 2,3 трлн м³), що становить близько 40 % усіх енергетичних запасів нашої країни. Проте через високу затратність на видобуток вуглеводнів та неналежну увагу щодо цього питання з боку держави їх видобуток є вкрай обмеженим. Крім того, єдиною українською компанією, яка здатна здійснювати увесь комплекс робіт щодо розвідки і видобутку енергоносіїв на морському шельфі, є ДАТ «Чорноморнафтогаз», фінансування котрої є вкрай незадовільним, що негативно впливає на розвідку та видобуток перспективних вуглеводнів. Україні сьогодні важливо зробити проект освоєння шельфу максимально дешевим, залучити якомога більше іноземних інвесторів до освоєння українських шельфових енергоресурсів шляхом проведення прозорих тендерів, а також нарощувати власний науково-технічний потенціал і виробництво, щоб кількість іноземних компаній на українському енергетичному ринку в перспективі не перевищувала кількості національних.

У подальших дослідженнях перспективним убачається вивчення питань, пов'язаних зі здійсненням транскордонного співробітництва України в межах Чорного та Азовського морів, котре є необхідною передумовою розвитку та становлення України як активного суб'єкта міжнародних відносин, у тому числі і морських.

Джерела та література

1. Добыча нефти и газа в странах Черноморского бассейна [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://firstdrilling.com.ua/news_article/news_item/860/language/ru
2. Копачинська Г. Політико-географічна складова проблеми формування морських кордонів України / Г. Копачинська // Часопис соціально-економічної географії. – 2012. – № 12 (1). – С. 165–169.
3. Котлубай О. М. Стратегія розвитку України як морської держави / О. М. Котлубай // Стан і перспективи розвитку України як морської держави : зб. матеріалів круглого столу (Одеса, 23 лист. 2010 р.) / за заг. ред. О. О. Воловича ; Регіон. філіал Нац. ін-ту стратег. дослідж. – Одеса : Фенікс, 2011. – 124 с.
4. Макогон Ю. В. Украина – держава морская : монография / Ю. В. Макогон, А. Ф. Лысый, Г. Г. Гаркуша, А. В. Грузан. – Донецк : Ноулидж, 2010. – 391 с.
5. Освоєння чорноморського шельфу : конкуренція та співпраця [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dgs.kiev.ua/news_galuz/273-osvoyennya-chornomorskogo-shelfu-konkurenciya-ta-spvprasya.html
6. Порівняльний аналіз освоєння континентального шельфу Чорного та Азовського морів державами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/analiz-f1021.pdf>
7. Філіпенко А. О. Стратегічні пріоритети розвитку України як морської держави / А. О. Філіпенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2012/318.pdf
8. Украина и Турция вместе поищут нефть и газ в море [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rosbalt.ru/ukraina/2011/03/15/828676.html>
9. Щодо стратегічних пріоритетів реалізації потенціалу України як морської держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://od.niss.gov.ua/articles/490>
10. Black gold of the Black Sea [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.cisoilgas.com/article/Black-gold-of-the-Black-Sea>

Копачинская Галина. Состояние и перспективы наращивания морского потенциала Украины в контексте становления ее как морского государства. Исследованы особенности формирования морского потенциала Украины в контексте становления ее как морской державы. Изучены составляющие морского потенциала государства, особое внимание уделено анализу углеводородных запасов украинского шельфа Черного и Азовского морей. Рассмотрены состояние и перспективы добычи углеводородов на украинском шельфе Черного и Азовского морей. Проанализированы проблемные вопросы добычи углеводородов украинского шельфа Черного и Азовского морей и пути их преодоления. Исследованы особенности развития морской отрасли Украины как важной составляющей ее морского потенциала. Проанализированы проблемные вопросы функционирования морской отрасли Украины, негативно влияющих на становление ее как морского государства, определены пути преодоления данных проблемных вопросов.

Ключевые слова: морской потенциал, углеводородные ресурсы, шельф Черного и Азовского морей, нефть, газ, Украина, ГАО «Черноморнефтегаз».

Kopachinska Galina. Status and Prospects of Ukrainian Marine Potential Lengthening in the Context of its Formation as Sea Power. The peculiarities of marine potential of Ukraine in the context of its formation as sea power are investigated. The composition of the state marine potential is studied, special attention to the analysis of Ukrainian hydrocarbon reserves of the Black and Azov Seas is paid. The state and prospects of hydrocarbon production in the Ukrainian shelf of the Black and Azov Seas are reflected. The problems of hydrocarbon extraction in the Ukrainian shelf of the Black Sea and the Sea of Azov and the ways to overcome them are analyzed. The peculiarities of the maritime industry of Ukraine as an important component of its maritime potential are investigated. The problems of marine industry in Ukraine functioning, which adversely affect the formation of its maritime power, the ways to overcome data problems are analyzed.

Key words: marine potential, hydrocarbon resources, the shelf of the Black and Azov Seas, oil, gas, Ukraine, SAC «Chornomornaftogaz».

Стаття надійшла до редколегії
21.01.2013 р.

УДК 911.373:711.3(23.0)

Олеся Бегень

Соціально-демографічний потенціал гірських територій (на матеріалах Львівської області)

Проаналізовано сучасні суспільно-географічні аспекти розміщення населення в гірських районах Львівської області. Розглянуто природно-географічні чинники, що впливають на динаміку розселення населення в горах. Здійснено оцінювання сучасних соціально-демографічних умов у межах гірських районів Львівщини за основними групами соціоприродних показників: демографічною ємністю, зайнятістю населення та сприятливістю земельних угідь. Проведено оцінювання соціодемографічних умов для шести типів гірських місцевостей. Аналіз основних показників, що визначають сучасну демографічну ситуацію в регіоні, підтвердив її повільне покращення, однак і сьогодні залишається дуже низький рівень демографічної безпеки.

Ключові слова: гірські райони, соціодемографічна ситуація, соціальні умови, екологічні умови, соціально-демографічний потенціал.

Постановка наукової проблеми та її значення. Необхідність виходу із соціально-економічної кризи, у якій і досі перебуває Україна, зумовлює потребу удосконалення методології вивчення цієї проблеми. Однак методологічні розробки не можуть бути дієві одночасно в усіх регіонах держави. Окремі регіони чи навіть райони володіють власним стартовим рівнем економічного й соціального розвитку. Своєрідними, багато в чому специфічними, територіями вважають гірські райони, які за низькою критеріїв (демографічних, економічних, соціальних тощо) можна віднести до проблемних. Економічна депресивність гірських територій зумовлена їхньою вузькою аграрною спеціалізацією зі складними природними умовами. Гірські території одночасно виступають соціально проблемними регіонами, оскільки в їхніх межах відбувається напружена ситуація на ринку праці. Це райони з недостатньою забезпеченістю нормальними умовами проживання та низьким рівнем соціальної